

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра психології, філософії та суспільних наук**

Є.В. Пузирьов

ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

***Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять та
самостійної роботи***

для здобувачів вищої освіти зі спеціальності С4 Психологія

Київ – 2025 рік

РОЗРОБНИК: доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології,
філософії та суспільних наук Євген ПУЗИРЬОВ

Рецензент: професор, доктор психологічних наук, професор кафедри психології,
філософії та суспільних наук Ірина БІЛА

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології, філософії та суспільних
наук Протокол № 1 від 25.08.2025

Методичні рекомендації схвалено на засіданні навчально-методичної ради
навчально-наукового гуманітарного інституту

Протокол № 8 від 27.08.2025р.

Голова НМР ННГІ

Сергій ГУБАРЄВ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вивчення дисципліни сприяє поглибленому усвідомленню важливих аспектів взаємодії між психологічними та педагогічними процесами, розширює знання в галузі педагогіки для більш ефективної взаємодії в освітньому середовищі. Основними перевагами дисципліни є практична спрямованість та формування у студентів систематизованих психолого-педагогічних уявлень, теоретичних знань і практичних умінь здійснювати психологічний супровід навчальної діяльності. Значна увага приділяється психологічним аспектам навчання, виховання та розвитку особистості, враховуючи індивідуальні потреби та відмінності.

Вивчення дисципліни розвиває практичні навички взаємодії з учасниками навчального процесу, виявлення та розв'язання проблем психологічного здоров'я в навчальному середовищі, а також розробку та впровадження психологічних програм для оптимізації навчання.

Метою вивчення дисципліни «Педагогічна психологія» є ознайомити студентів з механізмами ефективної організації освітнього та виховного процесів з урахуванням вікових психологічних норм розвитку психіки; специфікою грамотного психологічного супроводу освітнього та виховного процесу на різних його етапах; розвиток уявлень щодо створення умов для розвитку індивідуальних здібностей суб'єктів навчання та особистісної професійної самореалізації педагогів

Основними завданнями вивчення дисципліни «Педагогічна психологія» є:

- вивчення структури дисципліни, категоріального апарату, методів дослідження;
 - визначення головних проблем психічного розвитку в контексті педагогічної психології, вивчення характеристик та складових компонентів процесу навчання, учіння і научіння;
 - вивчення сучасних підходів до виховного процесу, специфіки виховного впливу на особистість;
- вивчення педагогічних характеристик та складових педагогічної діяльності.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Науково-теоретичні засади педагогічної психології як науки.

Тема 1. Лекція 1. Предмет та завдання педагогічної психології.

Семінарське заняття 1. Предмет та завдання педагогічної психології.

Самостійна робота 1. Структура і функції педагогічної психології, її міжпредметні зв'язки.

Тема 2. Лекція 2. Методологія та методика наукових досліджень у педагогічної психології.

Семінарське заняття 2. Методологія та методика наукових досліджень у педагогічної психології.

Самостійна робота 2. Наукові дослідження як шлях вирішення проблем у педагогічної психології.

Модуль 2. Психологічні основи навчання та виховання.

Тема 3. Лекція 3. Учіння та учбова діяльність як складова педагогічного процесу.

Семінарське заняття 3. Учіння та учбова діяльність як складова педагогічного процесу.

Самостійна робота (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару).
Теоретичні і практичні проблеми психології учіння.

Тема 4. Лекція 4. Загальна характеристика психології навчання та навчальної діяльності. Мотивація навчання.

Семінарське заняття 4. Загальна характеристика психології навчання та навчальної діяльності. Мотивація навчання.

Самостійна робота 4. (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару).
Загальна характеристика психології навчання та навчальної діяльності.
Мотивація навчання.

Тема 5. Лекція 5. Психологія навчальної діяльності і навчання у шкільному віці.

Семінарське заняття 5. Психологія навчальної діяльності і навчання у шкільному віці.

Самостійна робота (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару).
Основне джерело становлення й розвитку пізнавальної активності людини.

Тема 6. Лекція 6. Психологія виховання. Психологічні основи змісту, форм організації та методів виховання.

Семінарське заняття 6. Психологія виховання. Психологічні основи змісту, форм організації та методів виховання.

Самостійна робота 6: Виховання як процес формування цілісної особистості.

Тема 7. Лекція 7. Зміст виховання і соціалізація в шкільному віці.

Семінарське заняття 7. Зміст виховання і соціалізація в шкільному віці.

Самостійна робота 7 (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару).

Виховання як фактор розвитку самосвідомості.

Модуль 3. Психологія педагога та педагогічної діяльності.

Тема 8. Лекція 8. Психологічна структура педагогічної діяльності.

Семінарське заняття 8. Психологічна структура педагогічної діяльності

Самостійна робота 8. (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару).

Психологічні характеристики, специфіка, структура педагогічної діяльності.

Тема 9. Лекція 9. Учитель як суб'єкт педагогічної діяльності

Семінарське заняття 9. Учитель як суб'єкт педагогічної діяльності

Самостійна робота 9. (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару).

Психологічна характеристика особистості вчителя.

Тема 10. Лекція 10. Професійна підготовка і особистісний розвиток педагога

Семінарське заняття 10. Професійна підготовка і особистісний розвиток педагога

Самостійна робота 10. (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару). Зміст та основні компоненти педагогічної культури.

Модуль 4. Психологія колективу і педагогічне спілкування .

Тема 11. Лекція 11. Психологія педагогічного колективу

Семінарське заняття 11. Психологія педагогічного колективу

Самостійна робота 10. (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару). Соціально-психологічна структура педагогічного колективу.

Тема 12. Лекція 12. Педагогічне спілкування і взаємодія

Семінарське заняття 11. Педагогічне спілкування і взаємодія .

Самостійна робота 10. (самостійне опрацювання питань, підготовка до семінару). Комунікативні прийоми оптимізації педагогічного спілкування.

11. Лекція 11. Психологія педагогічного колективу

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1. Предмет та завдання педагогічної психології.

Семінарське заняття 1. Предмет та завдання педагогічної психології.

Мета: вивчити специфіку сфери застосування знань з педагогічної психології у контексті взаємодії викладача зі здобувачами освіти та набуття навичок людиною соціокультурного досвіду в освітньому процесі.

Методичні вказівки: при виконанні завдання здобувачам необхідно звернути увагу на те, що в результаті педагогічної діяльності у здобувачів мають сформуватися не лише знання, а й формування особистості, яка в процесі навчально-виховного процесу повинна мати змогу до самоактуалізації; педагогічна психологія займається не лише дослідженням психологічних механізмів та закономірностей освітніх процесів, але й прагне інтегрувати їх у сучасну освітню практику.

Опрацювавши тему за підручником і першоджерелами, укласти термінологічний словник, опорно-логічну схему.

Підготовка презентації доповіді на семінарське заняття

I. Обговорення теоретичних питань

1. Окреслити предмет, завдання та сучасний стан розвитку педагогічної психології.
2. Окреслити структуру педагогічної психології.
3. Назвіть основні термінологічні категорії педагогічної психології
4. Як педагогічна психологія пов'язана з іншими сумежними науками?
5. Визначите основні проблеми й завдання психології педагогічної на сучасному етапі її розвитку.

II. Виконання практичних завдань (робота в малих групах)

1. Яка роль педагогічної науки і практики у розв'язанні проблем і реформуванні школьної освіти?
2. Якій зв'язок між закономірностями та протиріччями педагогічного процесу?

Самостійна робота 1. Структура і функції педагогічної психології, її міжпредметні зв'язки. (самостійне опрацювання питання)

Самостійне опрацювання питання передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Це дозволить опанувати навичками роботи з текстами, застосування методів наукового пізнання. Для конспектування доцільно крім навчальних посібників, підібрати додаткові статті, але не просто з будь-якого сайту з Інтернету, а з надійних джерел, якими можуть бути фахові журнали, монографії тощо.

Алгоритм підготовки

- 1) Прочитайте навчальний посібник, у якому розкривається зміст питання. Порівняйте, як це питання висвітлюється у іншому джерелі.

- 2) Правильно оформіть бібліографію джерела (автор, назва, вихідні дані).
- 3) Складіть план (простий або складний).
- 4) Для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у джерелі.
- 5) Представте прочитаний текст у вигляді конспекту
- 6) Для самоперевірки спробуйте сформулювати основні положення

Для успішного представлення теми в усній формі у вигляді доповіді на занятті необхідно дотримуватися наступних рекомендацій:

- Підготовку доповіді необхідно починати заздалегідь: вивчити літературу з теми, скласти план, продумати структуру та підібрати приклади.
- Структура повинна мати такі елементи: вступ, основна частина та висновки. У вступі необхідно обґрунтувати обрану тему доповіді, вказати актуальність проблеми та значення, зазначити мету доповіді, викласти історію питання.

В основній частині важливим є подання характеристики висвітленої проблеми та надати детальний і послідовний аналіз.

Висновки мають бути чіткими, лаконічними. Загальноприйнятим є повторення основної думки задля акцентування обраної теми, а у кінці підсумувати найбільш важливі положення.

- Час виступу обмежений до 7 хвилин.

Рекомендована література:

1. Бутенко Л. Л., Ігнатович О. Г., Швирка В. М. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. Старобільськ, 2015. 112 с.
2. Заброцький М. М. Педагогічна психологія. Лекції : навч. посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 144 с.
3. Педагогічна та професійна психологія : конспект лекцій добувачів. Уклад. Богдан Ж. Б., Солодовник Т. О. Харків : НТУ «ХПІ», 2016. 68 с.

ТЕМА 2. Методологія та методика наукових досліджень у педагогічній психології.

Семінарське заняття 2. Методологія та методика наукових досліджень у педагогічній психології.

І. Виконання практичних завдань (робота в малих групах)

Визначити Методи дослідження у педагогічній психології.

- Що таке лонгітюдний метод дослідження?
- Охарактеризуйте порівняльний метод дослідження
- Дайте визначення комплексному методу
- Які ви знаєте емпіричні методи дослідження? Охарактеризуйте коротко кожен з них?

Самостійна робота 2. Наукові дослідження як шлях вирішення проблем у педагогічній психології. +(самостійне опрацювання питання)

Завдання: підготувати презентацію з теми.

Презентація являє собою форму представлення матеріалу у вигляді наочних інформативних слайдів, які об'єднані тематикою та загальними принципами оформлення. Перевагою застосування презентацій є те, що поєднання різноманітних способів представлення інформації (текст, графічні елементи, таблиці, схеми тощо) значно підвищує повноту її сприйняття, а також дозволяє засвоїти матеріал за допомогою асоціацій.

Для успішного представлення теми в усній формі за допомогою презентації на занятті необхідно дотримуватися наступних рекомендацій:

- Підготовку презентації необхідно починати заздалегідь: вивчити літературу з теми, скласти план, продумати структуру.

- Структура повинна мати такі елементи: титульний слайд, вступ, основна частина, висновки та список використаних джерел.

На титульному слайді необхідно вказати назву закладу вищої освіти, факультету, тему презентації, прізвище та ініціали здобувача, курс, групу.

У вступі необхідно обґрунтувати обрану тему, вказати актуальність проблеми та значення, зазначити мету доповіді, викласти сутність питання.

В основній частині важливим є виклад змісту в єдності тексту, ілюстрацій та інших засобів графічної візуалізації інформації.

Висновки мають бути чіткими, лаконічними. Загальноприйнятим є повторення основної думки задля акцентування обраної теми, а у кінці підсумувати найбільш важливі положення.

Необхідним є вказати джерела цитування як тексту, так і ілюстрацій.

- Кількість слайдів 15– 20.

- Час виступу обмежений до 7 хвилин.

- Обов'язково повинно бути єдине стильове оформлення презентації.

- Не рекомендується використовувати більш як два шрифти різного написання та застосовувати різні типи написання тексту (і курсивом, і підкресленнями, і жирним шрифтом).

- На одному слайді може бути розміщений мінімальний закінчений обсяг інформації.

- На слайдах у текстових блоках необхідно розміщувати виключно текст, що вимагає точного відтворення (терміни, цитати, роз'яснювальні підписи до графічних елементів).

На одному слайді рекомендовано поєднувати різнотипну інформацію (текст, ілюстрація, схема тощо).

ВИСЛОВИ КЛАСИКІВ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Поміркуйте над наступними цитатами в контексті завдань і методів психології педагогічної як науки:

1. «...Насамперед добре вивчіть ваших вихованців; бо ви, без сумніву, зовсім не знаєте їх...» (Ж.-Ж.Руссо).

2. «Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна насамперед пізнати її також в усіх відношеннях» (К.Ушинський).

3. «Не ухиляйтеся від вивчення психології (цього духовного природознавства) й антропології узагалі (цього світоча педагогіки) та від дослідження основних принципів загальнолюдського розвитку!» (А.Дістервег).

4. «Ми не кажемо педагогам – робіть так чи інакше; але кажемо їм: вивчайте закони психічних явищ, якими ви хочете керувати, та працюйте, керуючись цими законами й тими обставинами, в яких ви хочете їх застосувати. Не тільки обставини ці безмежно різноманітні, а й самі індивідуальності вихованців не схожі одна на одну. Чи ж можна при такій різноманітності обставин виховання й самих індивідуумів обґрунтовувати які-небудь загальні виховні рецепти?» (К.Ушинський).

5. «Величезний вплив на учительську освіту має також якомога краще знання психології та логіки. Адже психологія або, що ширше, антропологія є науковою основою педагогіки, без якої остання підвисає у повітрі й не може бути надійно встановлена» (А.Дістервег).

6. «За самою своєю логікою, за філософською основою, за творчим характером педагогічна праця неможлива без елементу дослідження, і перш за все тому, що кожна людська індивідуальність, з якою ми маємо справу, – це до певної міри глибоко своєрідний, неповторний світ думок, почуттів, інтересів» (В.Сухомлинський).

8. «Давайте менше говорити про обов'язки дітей, а більше про їх права» (Ж.-Ж.Руссо).

ТЕМА 3. Учіння та учбова діяльність як складова педагогічного процесу.

Семінарське заняття 3. Учіння та учбова діяльність як складова педагогічного процесу.

Мета: ознайомитися з принциповими відмінностями загальнонавчаних видів навчання та навчитися проводити психологічний аналіз занять

Методичні вказівки: здобувачі мають звернути увагу на те, що кожен з видів навчання має ряд переваг та недоліків, оптимальним вважається застосування педагогами кожного з видів у певних комбінаціях для всебічного розкриття потенціалу здобувачів.

Завдання:

Питання для обговорення:

1. Сучасна педагогіка у пошуках нової моделі освіти.
2. Основні етапи і завдання сучасної педагогіки.
3. Характеристика основних освітніх парадигм : авторитарної, технологічної, гуманістичної.
4. Закономірності та протиріччя педагогічного процесу.

Самостійно опрацювати питання та надати відповідь до перевірки викладачу в Гугл клас.

Характеристика сучасних освітніх парадигм у контексті культурно-історичного досвіду та народної мудрості.

- 1) Ознайомтесь з характеристиками основних освітніх парадигм (табл. 1).

2) Наведіть якомога більше пов'язаних із навчанням та вихованням прикладів народної мудрості, крилатих фраз, афоризмів, думок відомих людей, зіставте їх із сучасними освітніми парадигмами, знайдіть відповідності. Зробіть висновок про домінуючу парадигму в сучасній освіті України, доведіть вашу думку щодо найкращої парадигми.

Парадигма – з грецьк. *paradigma* – зразок, еталон – пануюча теорія, що покладена в основу вирішення теоретичних і практичних проблем. Сьогодні в розвитку світової освіти переважають три основні парадигми: авторитарна, технологічна і гуманістична.

Таблиця 1

Характеристики основних освітніх парадигм

Параметри освітньої діяльності	Основні освітні парадигми		
	авторитарна	технологічна	гуманістична
1	2	3	4
1. Основне призначення людини (сенс людського буття)	пізнання навколишнього середовища	цілеспрямована зміна навколишнього середовища	пізнання і вдосконалення самого себе і навколишнього середовища в їх взаємозв'язку
2. Завдання освіти	наділення учня широким колом інформації про світ та його закони	формування певного кола вмінь і навичок творчого перетворення світу	формування вільної особистості, що здатна самостійно міркувати и приймати рішення, визначати свій життєвий шлях, вдосконалювати себе і своє оточення
3. Пріоритетні методи	природничо-наукові	методи практичної діяльності	методи самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення
4. Можливість духовного формування особистості	тільки окремо, через гуманітарну освіту	можливе і бажане в процесі діяльності (гуманітаризація освіти)	необхідне і пріоритетне (гуманізація освіти)
5. Навчання – це:	складний процес, який потребує самовідданості, значних зусиль, що окупається набутими знаннями	складний процес, який потребує самовідданості, значних зусиль, що окупається подальшою	природний процес розвитку особистості, радісний, цікавий і захоплюючий

		практичною діяльністю	
6. Цінність у прийнятті рішення має	лише кінцевий результат		процес прийняття рішень
7. Розв'язання проблеми має	лише одне правильне рішення	безліч припустимих рішень	ті, рішення, що мають суб'єктивно значущий смисл
8. Помилка – це	провина, що вимагає суворого покарання	можливі, але не бажані	критерій істини, необхідна складова процесу навчання
9. Критерії оцінки якості прийняття рішення	тільки один – правильно/не-правильно	безліч критеріїв корисності, ефективності, нешкідливості	основний критерій – реалізація вищих духовних цінностей
10. Роль етико-моральних принципів у прийнятті рішення	в них немає потреби	необхідні, бажані	є основоположними, пріоритетними
11. Педагог – це	Вчитель з великої літери, джерело знань, в спілкуванні з учнями переважає монолог	тренер, наставник, в спілкуванні з учнями переважає показ, демонстрація	організатор, фасилітатор, координатор, в спілкуванні з учнями переважає діалог
12. Тривалість навчання	жорсткі часові рамки навчання (в молоді роки)	періодичне навчання (перекваліфікація, підвищення кваліфікації)	постійне самонавчання і самовдосконалення
13. Форми і методи навчання	пояснювально-ілюстративні, репродуктивні методи, індивідуально-групове навчання	практичні, пошукові, дослідницькі методи, індивідуально-групове навчання	проблемні, пошукові, творчі методи, групове навчання
14. Умови навчання	класичні навчальні заклади й організаційні умови (аудиторії, класи)	майстерні, виробництво	атмосфера комфорту і психологічної безпеки

В рамках освітньої парадигми підготувати міні-виступ та проаналізувати переваги та недоліки навчання в рамках обраної парадигми (робота групами).

Підготовка до мікрОВикладання з питання теми (з обов'язковою презентацією).

Оберіть одну з нижчезазначених тем повідомлення. Підберіть 3-5 джерел, у яких розкривається це питання. Здійсніть попереднє ознайомлення з текстом джерел. Складіть план повідомлення. До кожного пункту плану сформулюйте 2-3 тези. До кожної тези підберіть аргументи. Загальний обсяг повідомлення має складати не більше 3 сторінок тексту. Обов'язково має бути вказана література, якою ви користувались.

За текстом повідомлення підготуйте презентацію. Подумайте над способами візуалізації головних положень. Обсяг презентації 5-7 слайдів

Самостійна робота. Підготовка до семінару 3.

Індивідуально: на основі виконаних теоретичних завдань підготуйте та напишіть викладачу своє бачення перспективного напрямку розвитку освіти в Україні. Обсяг – 1 сторінка.

ВИСЛОВИ ВІДОМИХ ПСИХОЛОГІВ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Поміркуйте над наступними цитатами у контексті сучасних теорій і поглядів на процеси навчання й розвитку дитини:

1. «Правильне вирішення питання про співвідношення розвитку та навчання має центральне значення не тільки для психології, а й для педагогіки. Кожна концепція навчання, котру сформулює педагог, включає в себе (усвідомлює він це чи ні) певну концепцію розвитку» (С.Рубінштейн).
2. «Розвиток завжди виявляється ширшим колом, ніж учіння... Дитина навчилася виконувати якусь операцію. Тим самим вона засвоїла певний структурний принцип, сфера застосування якого ширша, ніж тільки операції того типу, на якому цей принцип був засвоєний. Отже, здійснюючи крок в учінні, дитина просувається у розвитку на два кроки, тобто учіння та розвиток не співпадають» (Л.Виготський).
3. «Щоб виявити та розвинути свої задатки, кожному індивіду треба передусім учитися... Він навчання, його змісту, форм і методів залежать темпи переходу індивіда від нижчих до вищих ступенів розумового розвитку» (Г.Костюк).
4. «Оперантне зумовлювання поведінки не означає управління людиною як маріонеткою; оперантне зумовлювання – це класифікація світу, в якому індивід здійснює вчинки, що впливають на цей світ, а останній, у свою чергу, впливає на людину» (Б.Скіннер).
5. «Якби ми могли вчитися тільки на результатах власних дій, процес інтелектуального та соціального розвитку був би дуже повільним, не говорячи вже про те, що надзвичайно нудним» (А.Бандура)

ТЕМА 4. Загальна характеристика психології навчання та навчальної діяльності. Мотивація навчання.

Семінар- дидактична гра 4. Загальна характеристика психології навчання та навчальної діяльності. Мотивація навчання.

І Питання для обговорення

1. Дайте психологічну характеристику процесу навчання.
2. Яка структура навчання?
3. Опишіть психологічні механізми процесу навчання
4. Охарактеризуйте зв'язок навчання, виховання та розвитку особистості.
5. Проаналізуйте дидактичні принципи навчання.
6. В чому полягає специфіка навчальної мотивації?
7. Які ви знаєте фактори, що впливають на ефективність навчання?

II. Виконання практичних завдань.

«Встановлення відповідності між принципами навчання правилами їх реалізації в навчальному процесі» .

Оберіть з наведеного нижче переліку 70 правил по 10 правил, щодо кожного принципу навчання. Зробіть висновки про те, наскільки ці правила реалізуються на практиці.

Виконане завдання надати викладачу.

Принципи навчання та їх характеристика:

1.**Принцип свідомості й активності** – дійсну сутність людини складають глибоко і самостійно осмислені знання, що набуваються шляхом інтенсивного напруження власної розумової діяльності.

2.**Принцип наочності** – навчання здійснюється успішніше, коли ґрунтується на безпосередньому спостереженні та вивченні цих предметів, явищ і подій, оскільки у більшості людей органи зору мають найбільшу чутливість до сприйняття інформації.

3.**Принцип систематичності і послідовності** – людина тільки тоді володіє дійсним знанням, коли в її мозку відображується чітка картина зовнішнього світу, що являє собою систему взаємопов'язаних понять.

4.**Принцип міцності** – оволодіння змістом навчання досягається не тільки при його всебічному осмисленні, але й тривалим зберіганням у пам'яті найважливіших його компонентів.

5.**Принцип науковості** – учням потрібно надавати для засвоєння тільки дійсні, перевірені наукою і практикою знання.

6.**Принцип досяжності** – досяжним для людини є лише те, що відповідає її обсягу знань, вмінь, способів мислення.

7.**Принцип зв'язку теорії з практикою.** Практика – критерій істини, джерело пізнавальної діяльності і галузь застосування результатів навчання, тому ефективність і якість навчання перевіряється, підтверджується і спрямовується практикою.

Правила реалізації принципів навчання:

1. У зв'язку з пануванням у сьогоdnішньому світі вербальної інформації, прагніть до розвитку в учнів абстрактного мислення, знайомте їх із сучасними науковими поглядами і теоріями.

2. У кінці уроку, теми обов'язково узагальніть свої думки, сформулюйте підсумки, висновки, періодично проводьте узагальнювальні заняття.
3. У методах викладання відображайте методи наукового пізнання, розвивайте мислення учнів, застосовуйте творчу, пошукову роботу в навчанні.
4. У навчанні потрібно рухатись від легкого до важкого, від відомого до невідомого, від простого до складного.
5. Використовуйте в навчанні схеми і плани. Розподіляйте зміст навчального матеріалу на логічно завершені частини, послідовно їх реалізуйте, привчайте до цього учнів.
6. Враховуйте в навчанні той факт, що запам'ятовування ряду предметів, поданих у зображенні (на малюнках і моделях) відбувається краще, легше і скоріше, ніж того ж ряду, але поданого у словесній формі, усній чи письмовій.
7. Використовуйте наочність не тільки як ілюстрацію, але і як самостійне джерело знань.
8. Використовуйте силу взаємонавчання учнів. Те, що говорить товариш, частіше краще і легше сприймається, ніж те, що говорить вчитель.
9. Використовуйте сучасні засоби (навчальне телебачення, відео-, аудіотехніку, проектори, кодоскопи та інше) лише тоді, коли досконально ними володієте.
10. Виховуйте в учнях дидактичний підхід до предметів і явищ, що вивчаються, пояснюйте неоднозначність тлумачення багатьох наукових понять, багатоваріантність вирішення задач, різноманітність підходів і думок до вивчення тих чи інших об'єктів.
11. Враховуйте індивідуальні можливості учнів і диференціюйте завдання для різних категорій учнів.
12. Все, що можливо, слід подавати для сприйняття через почуття, а саме: те, що можна побачити – для сприйняття зором, те, що можна почути – слухом, пахощі – нюхом, те, що можна скуштувати – смаком, до чого можна доторкнутись – шляхом дотику.
13. Учитель повинен бути ознайомлений з сучасними досягненнями педагогіки, психології, методики, а також тієї сфери людського досвіду, яку він викладає.
14. Доводьте практичну необхідність знань, що надаються. Знаходьте і демонструйте учням різноманітні сфери застосування змісту навчання. Постійно пов'язуйте знання з життям.
15. Допмагайте учням оволодіти найпродуктивнішими методами навчально-пізнавальної діяльності, вчіть їх навчатися.
16. Домагайтесь від учнів структурованих усних і письмових відповідей.
17. Домагайтесь всебічного аналізу проблем, вирішення задач різними способами, частіше практикуйте творчі завдання.
18. Домагайтесь розуміння учнями кожного слова, речення, не використовуйте понять, на розкриття змісту яких ви не розраховували.
19. Домагайтесь ясного розуміння учнями цілей і задач подальшої роботи. Навчайте так, щоб учень розумів, що, навіщо і як треба робити, і ніколи механічно не виконував навчальних дій, попередньо глибоко не усвідомивши їх.

20. Прагніть до ясності свого викладу і мови: чітко і однозначно формулюйте поняття, уникайте монотонності, навчайте образно, використовуючи яскраві факти, приклади з життя і літератури.
21. Досяжність не означає легкості навчання, вчитель не повинен максимально полегшувати навчання, надавши всі необхідні знання. Завдання вчителя – направити учнів на самостійну роботу, пояснивши лише незрозумілі та складні моменти.
22. Дотримуйтеся фізичних норм розумової активності учнів, плануйте її спади і підйоми.
23. Економно ставтеся до пам'яті учнів – не вимагайте від них запам'ятовування малоцінної інформації, не допускайте перевантаження пам'яті.
24. Забезпечуйте послідовність між попереднім і подальшим навчанням: повторюйте і вдосконалюйте попереднє, показуйте учням перспективи їхнього майбутнього.
25. Заохочуйте наукову роботу учнів, знайомте їх з технікою експериментальної і дослідної роботи, алгоритмами вирішення винахідницьких завдань, опрацюванням першоджерел, довідкових і архівних матеріалів.
26. Заохочуйте спроби учнів щось змінити, вдосконалити, вигадати, спробуйте впроваджувати найцінніші ідеї учнів.
27. Застерігайте учнів від переоцінювання практики і недооцінювання теорії. Постійно підкреслюйте їх взаємозв'язок.
28. Контролюйте чинники, що відволікають учнів від об'єкта навчання, як внутрішні (розпорошеність думки, заняття сторонніми справами), так і зовнішні (запізнення, порушення дисципліни).
29. Навчайте учнів думати і діяти самостійно. Не допускайте постійного підказування, переказування і копіювання. Слід якомога частіше використовувати запитання «Чому?», щоб навчити учнів віднаходити причинно-наслідкові зв'язки.
30. Навчання потребує певного напруження. Коли воно відсутнє, учні відвикають працювати на повну силу. Тому встановіть оптимальний режим навчання, щоб не затримувати сильних і розвивати швидкість дії у середніх і слабких.
31. Намагайтеся залучати учнів до виготовлення наочних засобів. Від цього навчальні можливості наочності збільшуються.
32. Намагайтеся, щоб зміст і способи навчання дещо випереджали можливості учнів, щоб навчання було важким, але досяжним.
33. Не допускайте хибного тлумачення наукових термінів. Використовуйте незначну їх кількість в однозначному тлумаченні, пояснюючи учням їх сутність.
34. Не забувайте, що поняття й абстракції краще усвідомлюються, коли підкріплюються конкретними фактами, прикладами і уявленнями.
35. Не переходьте до вивчення нового, попередньо не сформувавши зацікавленості і позитивного ставлення до нього.
36. Не повинно бути жодного заняття, жодного завдання, яке б не мало практичного значення.
37. Не порушуйте систему ані в змісті, ані в засобах навчання Терміново ліквідуйте порушення або змінюйте саму систему.

38. Не пропускайте нагоди ознайомити учнів з біографіями видатних учених, їх внеском у розвиток науки.
39. Не слід вимагати від учнів запам'ятовування матеріалу, що має допоміжний характер. Краще привчити їх використовувати різні довідники, словники, енциклопедії і т. п.
40. Ніколи не обмежуйтеся лише наочністю. Тільки в сукупності зі словом наочність являє собою джерело чітких і правильних уявлень про предмети і явища, що вивчаються.
41. Нічому не слід навчати, спираючись лише на авторитет, всьому треба вчити за допомогою доказів, що ґрунтуються на почутті і розумі.
42. Оскільки емоційна й образна пам'ять часто глибші за словесну, підкріплюйте абстрактну інформацію образними порівняннями і стимулюйте позитивні емоції учнів під час навчання.
43. Пам'ятайте, що в ході практичної діяльності засвоюється 80–85 % знань. Тому надавайте можливість учням відрізу ж перевірити набуті знання на практиці.
44. Пам'ятайте, що забування того, що вивчалось, є найбільшим одразу ж після вивчення, тому кількість повторювань інформації має бути зворотно пропорційною часу, що минув після її вивчення.
45. Пам'ятайте, що краще дати менше матеріалу, але досягти максимального засвоєння його учнями.
46. Пам'ятайте, що наочність – сильнодіючий засіб, який потребує уважного планування, ретельного дозування. За умов частого використання наочності може увести учнів від головного, підмінити ціль яскравим засобом.
47. Пам'ятайте, що сформована система знань – найважливіший засіб запобігання їх забування. Забуті знання швидше відтворюються в системі, аніж поза нею.
48. Запобігайте закріпленню в пам'яті неправильно сприйнятої інформації або того, що учень не зрозумів. Пам'ятайте, що надовго запам'ятовується і може бути за необхідності пригадана лише добре осмислена інформація.
49. Плануйте навчання не лише на одне заняття, а й на весь період навчально-виховного процесу.
50. Покажіть, що навчальний предмет – зменшена копія науки, практичної діяльності. Постійно використовуйте міжпредметні зв'язки.
51. Постійно розкривайте діалектичний зв'язок науки і практики. Показуйте, що наука розвивається під впливом практичних потреб, а практика вимагає наукових знань.
52. При вивченні нового і складного матеріалу спирайтеся на сильних учнів, при повторенні, закріпленні – на слабких.
53. При застосуванні наочних засобів не обмежуйтеся спостереженням явних ознак предметів і явищ, а звертайте увагу учнів на основні, суттєві властивості.
54. Вивчайте та добре розумійте рівень підготовленості і розвитку учнів, спирайтеся на їхні можливості.
55. Використовуйте всі види і форми пізнавальної діяльності, поєднуючи їх і враховуючи вікові можливості учнів.

56. За надмірного захоплення створенням загальних уявлень учнів це стає перешкодою глибокому оволодінню знаннями, розвитку абстрактного мислення учнів.
57. При повторі навчального матеріалу не намагайтеся проводити це за тією ж схемою, що і навчання. Надайте можливість учням розглянути матеріал з різних боків, під різними кутами зору.
58. Залучайте учнів до обговорення дискусійних наукових проблем, в досяжній формі пояснюючи їх сутність.
59. Привчайте учнів до послідовної, організованої і дисциплінованої навчальної діяльності, формуйте в учнів свідоме і позитивне ставлення до праці, необхідності докладання зусиль для набуття практичних вмінь і навичок.
60. Привчайте учнів перевіряти і застосовувати свої знання на практиці. Постійно використовуйте навколишній світ і як джерело знань, і як сферу їх практичного застосування.
61. Пропонуйте учням для вирішення завдання, що мають практичне значення і належать до сфери їх інтересів.
62. Розвивайте пам'ять учнів, навчайте їх використовувати різні мнемотехнічні прийоми, що полегшують запам'ятовування.
63. Розкривайте генезу наукового знання, пояснюйте хід відкриття і пізнання того чи іншого явища.
64. Розповідайте учням про нові сучасні технології, прогресивні методи праці, сучасні виробничі відносини.
65. Систематично інформуйте учнів про нові досягнення в науці, техніці, культурі, застосовуйте нову термінологію, пов'язуйте нові досягнення з системою знань, що формується.
66. Складайте з учнями структурно-логічні схеми навчального матеріалу, що полегшують процес засвоєння знань.
67. Скорочуйте кількість одиниць інформації, що запам'ятовується. Учні важко запам'ятати 10 речень, але якщо їх поділити на 3 абзаци, основна інформація запам'ятається краще. Взагалі, ретельно структурована інформація запам'ятовується краще.
68. Широко використовуйте аналогію, порівняння, зіставлення, протиставлення: надайте поштовх думці учня.
69. Ширше використовуйте в навчанні практичні ситуації, що вимагають від учнів самостійного бачення, виявлення, розуміння і пояснення розбіжності між фактами, що спостерігаються, і їхнім науковим поясненням.
70. Ширше використовуйте форми взаємоперевірки навчального матеріалу – це дозволяє позбавитись зайвого емоційного напруження, що зазвичай відчуває учень перед контролем викладачем. Це сприяє кращому повторенню навчального матеріалу.

Самостійна робота. Визначити основні правила реалізації дидактичних принципів.

Термінологічний тезаурус: освітня парадигма, традиційне навчання, проблемне навчання, програмоване навчання, проблемне завдання, проблемна ситуація, алгоритмізація навчання, тестування, навчальні програми, класно-

урочна технологія навчання, учбовий діалог, біхевіоральний підхід, когнітивний підхід, закон наочності, гуманістичне навчання, розвивальне навчання

Література:

1. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2017. 424 с.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2013. 480 с.
Режим доступу: <http://lecture.in.ua/vlasova-oi-pedagogichna-psihologiya-navch-posibnik-klibide.html>
3. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ: Кондор, 2015. 420 с. Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/fond/NOV/new09_2016/452863.pdf
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. 4. 4. 4. Педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2012. 168 с.
Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/518-pedagogchnapsihologiya-sergnkova-op.html>

Самостійна робота 3. Тезаурус: Складання термінологічного словника

Рекомендації щодо складання термінологічного словника

Складання термінологічного словника є видом самостійної роботи студента, що включає збір та систематизацію визначень термінів психологічної науки, які описують психологію як науку, вид діяльності, професію

У словнику зазначаються визначення термінології психології з обов'язковим посиланням на відповідні науково-теоретичні (можливо, нормативно-правові) джерела. Мають бути розкритий зміст понять, що позначаються відповідними термінами.

Рекомендується звернути увагу на проблему узгодженості термінології, що міститься в різних законодавчих актах, а також у теоретичних джерелах (бажано не користуватись словниками і енциклопедіями)

Обов'язковими є посилання на джерела, що містять вказані у словниковій статті визначення.

Рекомендується зробити узагальнюючий результат аналізу термінології, насамперед стосовно того, як змінювались підходи до визначення тих чи інших психологічних понять

ТЕМА 5. Психологія навчальної діяльності і навчання у шкільному віці.

Семінар 5. «Психологія навчальної діяльності і навчання у шкільному віці.»

Мета: ознайомитися зі специфікою учбової діяльності, в якій особа, що навчається є не лише суб'єктом, але й об'єктом навчальної діяльності.

Методичні вказівки: здобувачам необхідно звернути увагу на те, що специфічна діяльність може вважатися учбовою лише за умови, коли певні зміни у суб'єкті є не лише результатом діяльності, а й відповідають її цілям.

Опрацювавши тему за підручником і першоджерелами, укласти термінологічний словник, опорно-логічну схему.

Підготовка презентації доповіді на семінарське заняття

1. Обговорення теоретичних питань

1. Психологічна характеристика процесу навчання.
2. Основні концепції опанування знаннями, навичками та вміннями.
3. Особливості навчальної мотивації.
4. Фактори, що впливають на ефективність навчання.

Загальною ж метою учбової діяльності є зміни у самому здобувачі освіти (оволодіння знаннями, навичками, культурою та соціальними нормами).

Навчальний предмет або дисципліна, які вивчає здобувач не являють собою об'єкт його діяльності, а є лише її матеріалом.

При вивченні літератури здобувачам необхідно зробити акцент на тому, що учбова діяльність – це цілісна система, яка сприймається як безліч взаємозалежних елементів, які утворюють стійку єдність.

Завдання . ДИСКУСІЯ:

Подумайте над питаннями:

1. Дайте психологічну характеристику процесу навчання.
2. Яка структура навчання.
3. Опишіть психологічні механізми процесу навчання
4. Через які методи реалізуються основні концепції опанування знаннями, навичками та вміннями?
5. Охарактеризуйте зв'язок навчання, виховання та розвитку особистості.
6. Проаналізуйте дидактичні принципи навчання.
7. В чому полягає специфіка навчальної мотивації.
8. Які ви знаєте психологічні фактори, що впливають на ефективність навчання.

Самостійна робота 5. Тезаурус: Складання термінологічного словника

Термінологічний тезаурус: учбова діяльність, учіння, наuczіння, навчання, учбове завдання, учбова мета, учбові дії, спосіб дії, психологія навчання, учбова потреба, учбова мотивація, контроль, оцінювання, самооцінювання

1. Рекомендації щодо складання термінологічного словника

Складання термінологічного словника є видом самостійної роботи студента, що включає збір та систематизацію визначень термінів психологічної науки, які описують психологію як науку, вид діяльності, професію

У словнику зазначаються визначення термінології психології з обов'язковим посиланням на відповідні науково-теоретичні (можливо, нормативно-правові) джерела. Мають бути розкритий зміст понять, що позначаються відповідними термінами.

Рекомендується звернути увагу на проблему узгодженості термінології, що міститься в різних законодавчих актах, а також у теоретичних джерелах (бажано не користуватись словниками і енциклопедіями)

Обов'язковими є посилання на джерела, що містять вказані у словниковій статті визначення.

Рекомендується зробити узагальнюючий результат аналізу термінології, насамперед стосовно того, як змінювались підходи до визначення тих чи інших психологічних понять

2. Неформальна освіта як засіб професійного самоудосконалення (курс для навчання на платформі Прометеус

Думай інакше: Зламай перешкоди на шляху до навчання та відкрий свій прихований потенціал URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/mindshift-obstacles-learning/>

Самостійна робота 5 (продовження).

- Створення кейсів з навчальної діяльності

Як створити кейс

Для створення кейсу необхідно описати конкретну ситуацію, яка містить психологічну проблему. Кейс має бути чітким, зрозумілим та містити достатньо деталей для обговорення та аналізу. Інформації має бути достатньо, щоб зробити аналіз та запропонувати шляхи вирішення проблеми, враховуючи причини, умови й можливі наслідки. Кейс має бути реалістичним: описувати реальні ситуації, з якими стикаються психологи у своїй практиці.

Як кейс можуть бути використані:

- спеціальні тексти-ситуації, які написані ним для відпрацювання конкретних навичок чи вирішення завдань;
- тексти ситуацій, що є уривками літературних творів та відповідають проблемній ситуації, що потребує втручання;
- описи реальних ситуацій;
- відеофрагменти, що описують чи дають змогу сформулювати уявлення щодо проблемної ситуації;

Опис ситуації: Представлення обставин, у яких виникла проблема. Важливо надати контекст, включаючи час, місце, оточення та

залучених осіб. При створенні кейсу важливо визначитись із діючими акторами, а також конкретизувати їх дії (опис того, що робить/не робить певна людина, а також об'єктивна й суб'єктивна складові ситуації). Кейс може бути описаний як розповідь від імені автора. Має бути достатньо інформації, щоб ті, хто працює з кейсом, змогли визначити суть ситуації та особливості середовища, де відбувалась подія. Іноді доречно надати додаткову інформацію, яка може стосуватись успішності, складу родини, вікових особливостей та соціального становлення.

Опис проблеми: Чітке формулювання психологічної проблеми, яка виникла в описаній ситуації. Наприклад, конфлікт між членами родини, труднощі у спілкуванні, емоційні розлади, тощо. При складанні кейсу обов'язково слід чітко розуміти, що саме має бути досягнуто в результаті аналізу та розв'язання кейсу. Наприклад, знайти способи покращення комунікації, подолати негативні емоції, знайти шляхи вирішення конфлікту.

ВИСЛОВИ ВІДОМИХ ПСИХОЛОГІВ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Поміркуйте над наступними цитатами відомих психологів у контексті переваг і недоліків базових концепцій навчання:

«... я вважаю, що лінійні та «внутрішні», або розгалужені, програми швидше схожі, ніж відрізняються одна від одної... У більш пізніх модифікаціях очевидні

відмінності між вихідними типами програм зникли... Я вважаю подібне явище бажаним і вірю, що найкращим напрямом у програмованому навчанні є заохочення максимально гнучких і неупереджених підходів...» (Е.Стоунс).

«Замість вивчення того, як іде формування дії, тепер висувається вимога – з'ясувати, а якщо потрібно, то створити умови, що забезпечують формування дії

із заданими властивостями. Щодо навичок, наприклад, це означало б: не встановлювати «криву спроб і помилок», а, навпаки, підбирати умови, які б усунули помилки та впевнено формували б задані показники дії» (П.Гальперін).

«Учень ставиться в положення дослідника, який шукає відповідь на якесь питання, перевіряє для себе відомі вже дорослим істини, переживає радості їх відкриття, сам доходить до узагальнень...» (Г.Костюк).

«Важливим елементом проблемних ситуацій, без якого неможливо цілеспрямовано їх створювати та використовувати, є можливості учня, котрі включають у себе як його інтелектуальні здібності, так і досягнутий ним рівень знань...» (О.Матюшкін).

ТЕМА 6. Психологія виховання. Психологічні основи змісту, форм організації та методів виховання

Семінарське заняття 6. Психологія виховання. Психологічні основи змісту, форм організації та методів виховання

Мета: засвоїти, що виховання як процес з психологічної точки зору підпорядковується певним закономірностям та здійснюється на основі певних принципів, що залежать від особливостей розвитку вихованців

Методичні вказівки: здобувачам необхідно звернути увагу на те, що

педагогу для досягнення позитивного результату у вихованні необхідна взаємодія принципів прямого та опосередкованого впливу, довгострокової дії на свідомість та звичну поведінку шляхом цілеспрямованого та духовного насичення всіх областей життєдіяльності здобувачів для гармонійного та всебічного розвитку особистості. На виховання особистості має значний вплив соціальних інститутів, зокрема, родини, закладу освіти, однолітків, засобів масової інформації тощо.

І Питання для обговорення

- Які ви знаєте сучасні підходи до визначення виховання, його закономірностей?
- Дайте визначення терміну особистість, суб'єкт, індивід.
- Якою є мета, принципи, форми і методи виховного впливу?
- Чому вчинок вважається одиницею моральної поведінки?
- В чому полягає специфіка самовиховання?
- Дайте визначення поняттю психогігієна.
- В чому полягає суть вікової психогігієни?
- В чому полягає суть педагогічної психогігієни?
- Яким чином повинна здійснюватися психопрофілактика в професійній діяльності вчителя?
- Що таке емоційне і професійне вигорання?
- Які його основні ознаки?
- Назвіть заходи, спрямовані на запобігання (профілактику) професійному вигоранню вчителя.
- Шляхи подолання професійного вигорання вчителів.

Самостійна робота 6. Завдання: підготовка тез для участі в науково-практичній конференції з подальшим обговоренням на семінарському занятті

Тези (від thesis - **положення, твердження**) - це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, **положення наукової доповіді, повідомлення, статті** або іншої наукової праці.

Тези доповіді - це опубліковані на початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що **містять виклад основних аспектів наукової доповіді**.

Обсяг тез може бути в межах **2-3 сторінки** машинописного тексту через 1,5-2 інтервали.

Алгоритм тези можна подати так: **теза - обґрунтування - доказ - аргумент – результат - перспектива**.

Тези доповіді, будь-якої наукової публікації оформляють згідно до вимог:

- у правому верхньому куті розміщують прізвище автора та його ініціали та доповнюють відомостями про нього;
- назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, думку, положення (2 - 5 слів);
- послідовність викладу змісту може бути наступна: **актуальність, проблеми; стан** розробки проблеми в науці і практиці; **основна ідея,**

положення, висновки дослідження; основні **результати** та їх практичне значення. В тезах зазвичай не використовують цитати, цифровий матеріал.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка, кожна теза має самостійну думку, висловлену в одному або кількох реченнях.

ВИСЛОВИ КЛАСИКІВ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Поміркуйте, про які прийоми виховного впливу йдеться у наступних висловах відомих мислителів і педагогів; з якими сучасними концепціями виховання можна співставити наступні їх ідеї:

1. «Пам'ятайте, що перед тим, як взятися за виховання людини, треба самому зробитися людиною; треба, щоб у вас самих склався той взірець, який повинна наслідувати дитина» (Ж.-Ж.Руссо).
2. «Виховання — це вплив на серця тих, кого ми виховуємо. Впливати ж на серце можна тільки гіпнотизацією, якій так піддаються діти,— гіпнотизацією, заразливістю прикладу...» (Л.Толстой).
3. «... безплідними будуть його (вихователя) намагання викорінити у своєму вихованцеві ваду чи погану рису, котрі він допускає у собі самому» (Дж.Локк).
4. «...Без особистого безпосереднього впливу вихователя на вихованця справжнє виховання, що проникає у характер, неможливе. Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна формувати характер. Причини такого морального магнетизування приховані глибоко у природі людини» (К.Ушинський).

З точки зору якої психологічної концепції Ви б обґрунтували наступну пораду класика педагогіки:

«Багато вчителів тратають сили на боротьбу з дитячими пустощами, витівками, тобто з тим, що є закономірним супутником дитинства та отрочтва й що заслуговує на мудру поблажливість і розумне перетворення на жарт» (В.Сухомлинський).

Термінологічний тезаурус: виховання, соціалізація, суб'єктність виховання, самовиховання, соціально-психологічні закономірності виховання, ціннісно-орієнтаційна сфера особистості, соціальний індивід, психологічний тип, персоніфіковане навчання, інтелектуально-моральний розвиток, самосвідомість, вихованість, виховність

Рекомендована література:

1. Бутенко Л. Л., Ігнатович О. Г., Швирка В. М. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. Старобільськ, 2015. 112 с.
2. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ : Кондор, 2018. 420 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
4. Левус Н. І., Волошок О. В. Педагогічна психологія в схемах і таблицях : навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка; Артос, 2015. 340 с.
5. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: навч. посібник. Київ: Каравела, 2019. 264 с.

ТЕМА 7. Зміст виховання і соціалізація в шкільному віці.

Семінар 7. «Зміст виховання і соціалізація в шкільному віці»

I. Обговорення теоретичних питань

1. Суть процесу виховання, його структура та функції.
2. Зміст та основні напрями виховання учнів.
3. Педагогічні умови ефективності використання методів виховання

II. Виконання практичних завдань (робота в малих групах)

Контрольні запитання до семінару 7:

1. Які основні функції вирішує виховання? Надайте їм характеристику.
2. В чому схожість та різниця між навчанням та вихованням?
3. Якій з напрямів виховання є головним і чому?
4. З-поміж наведених нижче відповідей оберіть правильну/і, обґрунтувавши їх :

Що слід розуміти під методом виховання?

- 1) Методи виховання – це шляхи досягнення поставленої мети.
- 2) Методи виховання – це сукупність прийомів та способів роботи вихователя, за допомогою яких він впливає на вихованців.
- 3) Методи виховання – це способи впливу на свідомість, підсвідомість, емоції, почуття, волю і поведінку вихованців з метою формування у них запланованих якостей.
- 4) Методи виховання – це способи та прийоми спільної взаємозв'язаної діяльності вихователів і вихованців, яка спрямована на оволодіння духовними знаннями, навичками та вміннями, нормами та правилами вихованої поведінки, різнобічний і гармонійний розвиток особистості вихованця, формування у нього загальнолюдських, національних і професійних якостей, що визначені цілями виховання та необхідні для повноцінної життєдіяльності.
- 5) Методи виховання – це інструмент, за допомогою якого можна «доторкнутися» до особистості.

5. Обґрунтуйте педагогічні поняття «метод виховання», «прийом виховання», «засіб виховання».

6. Визначити основні педагогічні умови ефективності методів переконання, заохочення та покарання.

Самостійна робота 7. Завдання: Аналіз конкретних ситуацій виховання дітей

Ситуація 1. Міра батьківського контролю

Старшокласниця Л. поскаржилась шкільному психологу на те, що її не розуміють батьки і через це вона хоче втекти з дому. Під час бесіди стало відомо, що батьки сильно опікуються донькою, не дозволяючи приходити до дому після дев'ятої години вечора, контролюють усі її вчинки, відносини з однокласниками і друзями і т.п. Їй соромно перед однокласниками, які не обмежені такими жорсткими рамками. Вчиться дівчина добре (за погані оцінки її можуть наказать

батьки). Відносини у класі нормальні, хоча Л. побоюється, що якби друзям стало відомо про її сімейні проблеми, вони б висміяли її. Пропозицію психолога поговорити з батьками Л. категорично відкинула, запевняючи, що за розмову з психологом її можуть покарати. На питання чи часто наказують її батьки, Л. відповіла, що цього практично не буває, бо вона намагається виконувати всі вимоги і свідомо уникає конфліктів. На консультацію Л. прийшла за порадою, що їй роботи.

Л. – єдина дитина у сім'ї. Психологічне обстеження виявило високий рівень особистісної тривожності, знижену самооцінку, наявність дистимічних і психастенічних рис характеру.

- 1. В чому причини ситуації, що склалася?*
- 2. Які психологічні помилки ви помітили у поведінці батьків?*
- 3. Як допомогти змінити на краще цю ситуацію?*

Ситуація 2. Дитячі сварки

Восьмирічна Люсі та п'ятирічний Гнат дивились телевізор, а мати готувала обід. Брат присунувся до сестри і почав штовхати її у бік. Сестра мовчки відсунулась. Тед знову присунувся і, дивлячись на екран, почав штовхати її ногою. "Припини!" – спокійно сказала дівчинка, захоплена фільмом. Гнат продовжував. "Припини, я сказала!" – і Люсі кулаком відштовхнула брата. Гнат засміявся. Він протяг руку і схопив її за вухо. Люсі схопила його руку і вчепилась в неї зубами. "Ой!" – закричав брат і заплакав. Мати прибігла до кімнати. "Що трапилось?" – схвильовано запитала вона, побачивши, що син гірко ридає, притискуючи руку до грудей. Вона підбігла до нього і обняла. Він протягнув руку матері. Сліди від зубів було видно дуже чітко. "Люсі!" – "Але він заважав мені дивитись фільм!". "Мене не цікавить, що він робив. Ти не маєш права так поводитись зі своїм братом!" – закричала мати.

- 1. Дайте оцінку поведінці матері. Що провокує такі батьківські реакції?*
- 2. Як ви гадаєте, які фактори виховання сприяють такій поведінці дітей?*

Ситуація 3. Прискіплива свекруха

Людмила Д. – 25 років, заміжня вже 7 років, за професією бухгалтер. Живе з чоловіком і свекрухою. Чоловік на 9 років старший за неї. Звернулась зі скаргами на відчуття туги, втоми, частий головний біль, постійну незібраність, яка раніше не була їй властива, безсоння.

Зовні сімейні відносини добрі. Має дитину 4-х років. У ході бесіди виявились деякі подробиці. Так у відносинах із свекрухою існують певні проблеми, що виникли з моменту одруження. Свекруха дуже любить свого сина і переживала у зв'язку з його одруженням. Він одружився, коли був у далекому відрядженні. Людмила за характером несмілива, невпевнена у собі, хоча як відмічав чоловік, інколи буває дуже вперта "як дитина", причини такої впертості сама пояснити не може. Коли невістка приїхала жити у чоловікову хату, свекруха вирішила, що "хоч і була проти цього шлюбу, але, раз так сталося, вона допоможе невістці від усього серця".

Саме ця допомога і стала джерелом проблем. "Я з дитинства не можу, коли хтось стоїть і дивиться, як я щось роблю. Свекруха ж від мене не відходила. В мене все просто валилось із рук, а свекруха миттєво підхоплювала і повчально, як стара вчителька, казала : "Ні-і-і, не та-а-ак, а ось так, подивись уважно!" Із стиду я не знала, куди подітися. Якщо б вона дала мені спокій, я б згодом у сорому сама розібралася". На питання, чи намагалась вона пояснити свій стан свекрусі або чоловікові, Людмила відповіла: "Навіть і не намагалась. Це б стало страшною образою для неї. Вона від щирого серця для мене старається, а я скажу що вона мені заважає?" Чоловікові намагалась пояснити, але він не зрозумів.

Людмила зізналась, що іноді відчувала приступи страшної люті, коли свекруха із характерною інтонацією (Ні-і-і ... і т. д.) починала пояснювати, що ще вона не так зробила. "Хотілося схопити тарілку, що я витирала, і розбити об її голову". Після таких випадків вона відчувала страх і провину. За порадою подруги Людмила стала читати книги по веденню господарства, відстоювати "наукові методи", як варити, прасувати і т. п. Почала наполягати на розподілі квартири.

З появою дитини конфлікт пішов у глиб. Людмила дуже переживала за дитину, боялася зробити щось не так. Свекруха ж немовби відтисла її від дитини, взявши догляд у свої руки. Це викликало дуже сильні переживання Людмили. Особливо, коли син назвав бабусю мамою. Людмила "ридала усю ніч". Після цього з'явилась дратівливість, спалахи люті, знижений настрій. "Тільки на роботі відходжу. Іноді хочеться заснути і вже ніколи не прокидатись".

- 1. Проаналізуйте характер психологічних труднощів Людмили і її свекрухи.*
- 2. Як можна змінити таку ситуацію?*

Ситуація 4. Непорозуміння

Ніні Н. 25 років, заміжня. Чоловік – Олексій Н., 26 років. Одружені 5 років. Із розповіді дружини:

"Він (Олексій) повернувся з роботи роздратований і, розмахуючи руками, розповів, що начальник у присутності інших сварив його, до того ж дуже образливо і нетактовно. Чоловік сказав, що на цей раз він ще стримався, але наступного разу, мабуть, вже не зможе. На це я відповіла, що я б зробила так: по-перше, нагадала начальнику, що він, як керівник, може критикувати людей, але не ображати їх, а по-друге, повернулася б і спокійно вийшла з кабінету. На мій погляд, я правильно все пояснила – саме так потрібно робити в подібних випадках. Я вважала, що чоловік повинен дякувати мені за таку пораду. Але замість цього чоловік сильно скипів, накричав на мене і вискочив, хлопнувши дверима".

- 1. Поясніть причину комунікаційного конфлікту у сім'ї.*
- 2. Як налагодити їх відносини⁹*

Ситуація 5. Маленький агресор

Із скарг матері: "Нас у сім'ї четверо: я, чоловік і двоє синів. Старшому Віталію – 8 років, молодшому Борису – 4. Раніше ми жили дружньо, але ось уже майже два роки сім'я страждає від конфліктів, які спричиняє молодший син. З Віталієм ніколи не було клопоту: спокійний врівноважений, слухняний, поганого слова не скаже, нікого не образить. А Борис – повна йому протилежність, немовби і не дитина своїх батьків – швидкий, задиристий, агресивний. Старший син кожен день від нього плаче, молодший б'є його.

Мені і чоловікові теж перепадає. Якщо сину щось не подобається, відразу ж кидається з кулаками. На зауваження не реагує. Навпаки навмисно продовжує робити те, що не дозволяється, а інколи взагалі починається істерика. Летять подушки, ковдри, б'є кулаками у стіну. Більш за все у такі моменти лякає те, що тоді він кричить: "Я вб'ю тебе! Заріжу! Задушю!" Да ще й використовує погані слова, усі, які тільки знає.

Я намагаюсь, як то кажуть, гладити "по шерсті". Але чоловік каже: "Ось підросте – сяде тобі на шию". Я розумію, що не можна виховувати тільки поступками, але суворість не дає ніяких результатів. Навпаки, після суворих заходів дитина ще більше оздоблюється. Я з острахом думаю, що ж буде, коли син мій підросте. Чоловік останнім часом все частіше пропонує обстежити дитину у лікаря, може син хворий.

Виходу я не бачу. Час іде, а змін ніяких не видно."

1. Про що додатково ви б спитали у матері?

2. Як допомогти батькам і дітям, які мають такі проблеми?

Рекомендована література:

1. Бутенко Л. Л., Ігнатович О. Г., Швирка В. М. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. Старобільськ, 2015. 112 с.
2. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ : Кондор, 2018. 420 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
4. Левус Н. І., Волошок О. В. Педагогічна психологія в схемах і таблицях : навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка; Артос, 2015. 340 с.
5. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: навч. посібник. Київ: Каравела, 2019. 264 с.

ТЕМА 8. Психологічна структура педагогічної діяльності

Семінар 8. «Психологічна структура педагогічної діяльності»

Мета: засвоїти, що істотним аспектом у діяльності педагога є вміння конструктивно та ефективно взаємодіяти зі здобувачами.

Методичні вказівки: здобувачам необхідно звернути увагу на врахування людського фактора при виконанні педагогічної діяльності, зокрема важливо враховувати наступне: психологічні закономірності праці педагогів і те, як вони сприймають, трансформують та реалізують цілі й систему педагогічної діяльності, які задаються суспільством через інститути виховання, як вони

усвідомлюють актуальність завдань, форм і методів своєї діяльності залежно від конкретних умов. Педагогічні впливи мають здійснюватися з орієнтацією на вік, індивідуальні особливості здобувачів, відносини у конкретному освітньому колективі.

При вивченні літератури особливу увагу необхідно звернути на факт того, що діяльність педагога поєднує такі основні напрямки, як навчальна, виховна, розвивальна, організаційна робота, а також робота з батьками та громадськими організаціями закладу освіти, мікрорайону. Головне у педагогічній діяльності не окремий навчальний предмет, не знання загалом, не абстрактний об'єкт педагогічного впливу, а конкретний унікальний та неповторний у своїй індивідуальності здобувач.

Питання для обговорення

1. Педагогічна діяльність в просторі освіти.
2. Психологічні характеристики, специфіка, структура педагогічної діяльності.
3. Віково-орієнтована модель освітньої діяльності.
4. Структура педагогічної діяльності вчителя (конструктивна, організаційна, комунікативна).

Самостійна робота 8. Кейси ситуацій практичної діяльності.

Як створити кейс

Для створення кейсу необхідно описати конкретну ситуацію, яка містить психолого-педагогічну проблему. Кейс має бути чітким, зрозумілим та містити достатньо деталей для обговорення та аналізу. Інформації має бути достатньо, щоб зробити аналіз та запропонувати шляхи вирішення проблеми, враховуючи причини, умови й можливі наслідки. Кейс має бути реалістичним: описувати реальні ситуації, з якими стикаються психологи у своїй практиці.

Як кейс можуть бути використані:

- спеціальні тексти-ситуації, які написані ним для відпрацювання конкретних навичок чи вирішення завдань;
- тексти ситуацій, що є уривками літературних творів та відповідають проблемній ситуації, що потребує втручання;
- описи реальних ситуацій;
- відеофрагменти, що описують чи дають змогу сформулювати уявлення щодо проблемної ситуації;

Опис ситуації: Представлення обставин, у яких виникла проблема. Важливо надати контекст, включаючи час, місце, оточення та залучених осіб. При створенні кейсу важливо визначитись із діючими акторами, а також конкретизувати їх дії (опис того, що робить/не робить певна людина, а також об'єктивна й суб'єктивна складові ситуації). Кейс може бути описаний як

розповідь від імені автора. Має бути достатньо інформації, щоб ті, хто працює з кейсом, змогли визначити суть ситуації та особливості середовища, де відбувалась подія. Іноді доречно надати додаткову інформацію, яка може стосуватись успішності, складу родини, вікових особливостей та соціального становлення.

Опис проблеми: Чітке формулювання психологічної проблеми, яка виникла в описаній ситуації. Наприклад, конфлікт між членами родини, труднощі у спілкуванні, емоційні розлади, тощо. При складанні кейсу обов'язково слід чітко розуміти, що саме має бути досягнуто в результаті аналізу та розв'язання кейсу. Наприклад, знайти способи покращення комунікації, подолати негативні емоції, знайти шляхи вирішення конфлікту

Термінологічний тезаурус: педагогічна діяльність, професійна компетентність, мотивація педагогічної діяльності, функції педагогічної діяльності, стилі педагогічної діяльності, мотиви педагогічної діяльності, мотивація педагогічної діяльності

ТЕМА 9. Учитель як суб'єкт педагогічної діяльності

Семінар 9. «Учитель як суб'єкт педагогічної діяльності »

І Питання для обговорення

1. Особистість педагога як предмет психологічного дослідження.
2. Професійна готовність науково-педагогічного працівника до педагогічної діяльності.
3. Психологічна характеристика особистості вчителя.
4. Індивідуальний стиль діяльності вчителя.

Самостійна робота 8. Кейси ситуацій практичної діяльності.

Ситуація 1. Труднощі зростання

На прийомі у психолога схвильована жінка розповідала: "Вчора ввечері наш син, учень одинадцятого класу, забіг додому на кілька хвилин. Взяв необхідні речі і повідомив, що ночувати вдома він не буде, тому що в нього термінові справи. На питання батька, що це за справи, він відповів, що розкаже вранці, коли повернеться. Така відповідь батька не задовольнила і він став у дверях не випускаючи хлопця. Слова і дії сина викликали в нього обурення. Син продовжував настоювати: "Я дав обіцянку товаришам, які чекають на мене, і я її дотримаю!". Але батько був непохитний, і їхня "розмова" скінчилась сваркою, розірваною сорочкою і розбитим склом кухонної двері.

Треба сказати, що на зріст син був вищий за батька. І це мабуть допомогло йому вискочити з квартири, грюкнувши дверима. До цих пір він ще не повернувся. Батько образився і сказав, що більше в нього немає сина. Увесь вечір він просидів мовчки. На роботу сьогодні пішов теж без настрою. Я розумію, що

у цій ситуації винні обидва, але скажіть, що мені тепер робити: мені шкода і сина, і чоловіка, він у мене теж із характером. Як їх примирити? Як налагодити взаємовідносини із сином? Що йому сказати? І головне, де його шукати? Я вже дзвонила декотрим з його товаришів, але даремно. Як все це пережити?"

Додатково мати повідомила, що характер у сина, дійсно, не янгольський, але до цього випадку у сім'ї завжди була злагода. Син - перша дитина у сім'ї, ще є донька, учениця п'ятого класу. З дитинства він був рухливим хлопчиком, здібним на різні витівки, але кмітливим і слухняним, все зробить із толком, навіть вчився не аби як, а на "добре" і "відмінно", хоча йому ніхто не допомагав. З батьком відносини були добрі, той навчив його всьому, що сам вмів, займався, як кажуть "вкладав душу". Тому й образився. Останнім часом у сина з'явилися друзі – "бізнесмени"-ровесники. Наскільки їй відомо, вони роблять якісні магнітофонні записи, розписують балалайки і т.ін. Вдома він не дуже приховував, чим займався, але свої прибутки обговорювати не любив.

- 1. Поясніть психологічні причини конфлікту.*
- 2. Допоможіть жінці знайти відповіді на свої питання.*

Ситуація 2. Депривація

Коли у сім'ї народилася дитина батькові було 20, а матері 19 років. "Самі ще діти, а вже дитину завели", – іронізувала бабуса. Її дратувало, що батьки не збирались виховувати дитину: вони навчались, мали друзів, хотіли насолоджуватись життям. Дитину підкинули бабусі на виховання. Вона спочатку цьому раділа, бо ніхто не заважав їй у вихованні онука, але згодом і їй це набридло: адже бабусі було лише 43 роки! Незабаром вона вийшла заміж і перестала займатись онуком: новий чоловік не хотів ділити увагу дружини ні з ким. Згодом бабуса народила власного сина. Тепер їй взагалі було не до внука. А він тепер був фактично забутий усіма. Дитячі яслі, садок, школа-інтернат, з батьками бачився рідко, та й вони цікавилися ним небагато: в них були свої турботи і розваги, а дитина була зайвим клопотом. Син все це відчував. Коли він дуже набридав своїми проханнями, а батькам не вдавалось від нього відчепитись вони били його – щоб не заважав. Хлопчик затаїв образу, все частіше відігрівався на молодших (жорстоко бив їх), став дратівливим. Спочатку він глибоко переживав, але згодом, щоб допекти батькам і вчителям, почав втікати зі школи, зійшовся з поганою компанією, пограбував газетний кіоск, був заарештований і покараний.

Батьки розводили руками: і як таке могло статися? Був такий гарний хлопчик, нічого подібного в нашому роду не було! Ось до чого призводить погана компанія і вулиця! Необхідно вислати з міста всіх підлітків із поганою поведінкою!

- 1. Яка робота потрібна із такими батьками?*
- 2. Чи можна ще допомогти хлопчику⁷*

Ситуація 3. Дитячі ревнощі

Із розповіді матері: "Моя семирічна донька ревнує мене до свого молодшого братика. Коли він був ще зовсім маленьким, це було не дуже помітним, але зараз наші відносини дуже загострилися. Достатньо зробити їй якесь зауваження, як вона починає: "Ти мене зовсім не любиш, любиш тільки свого Сашка". Я починаю ловити себе на тому, що тільки-но візьму молодшого на руки, так і опускаю, ану як знову почнуться ревнощі. При ній намагаюся менше звертати увагу на сина. Але часто чую: "Мамо! Чому ти поклала йому більший кусень!", "Ти знову з ним бавишся, а хто буде бавитись зі мною..." і т.п. Як позбавитись дитячих ревнощів?"

- 1. Який на ваш погляд психологічний клімат у сім'ї?*
- 2. Що може провокувати загострення дитячих ревнощів?*
- 3. Які виховні засоби треба застосувати матері?*

ТЕМА 10. Професійна підготовка і особистісний розвиток педагога

Семінар 10. « Професійна підготовка і особистісний розвиток педагога »

І Питання для обговорення

1. Зміст та основні компоненти педагогічної культури.
2. Педагогічна спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка.
3. Структура педагогічної майстерності вчителя
4. Поняття про педагогічний такт та педагогічну ерудицію.

Самостійна робота 10. Визначити основні шляхи формування педагогічної культури.

ТЕМА 11. Психологія колективу і педагогічне спілкування

Семінар 11. « Психологія колективу і педагогічне спілкування »

І Питання для обговорення

- Соціально-психологічна структура педагогічного колективу.
- Психологічний клімат в педагогічному колективі.
- Індивідуально-активний та індивідуально-пасивний типи психологічного клімату. Керівництво та самоуправління педагогічним колективом. Стадії керівництва педагогічним колективом.

Самостійна робота 11. Кейси ситуацій практичної діяльності.

Ситуація 1. Вигадана образа

Під час робіт на фермі, старшокласники втекли із роботи і залізли у сад, щоб нарвати черешні. Але не стільки нарвали її, скільки поламали дерев та нанесли збитків. На обурення вчителя "Невже ви не розумієте – це ж крадіжка?!" вони відповіли ще з більшим обуренням і невдоволеністю: "А чому ви нас ображаєте!" Саме це і стало головним аргументом у подальшому обговоренні. "Хто дав вам право називати дітей крадіями? Ви ж розумієте, що це на все життя!" І так далі, в такому ж тоні, а про вчинок старшокласників ані слова, немовби його й не було. Коли ж вчитель хотів акцентувати увагу саме на цьому, його обірвали: "А ви не таким були колись?" Ось і прийшов до психолога вчитель за порадою, оскільки залишатися з репутацією невихованої і безсердечної людини йому не хотілося.

1. *Як можна схарактеризувати поведінку старшокласників і колег вчителя?*
2. *Проаналізуйте психологічний бік ситуації. Які б ви запропонували аргументи всім учасникам цього конфлікту?*

Ситуація 2. Підступне перевтомлення

Дівчина 16 років відвідує спеціальну школу з лінгвістичним спрямуванням. Живе у старому районі міста, де немає місць для відпочинку, прогулянок. Дуже захоплена навчанням, але наприкінці чверті дуже стомлюється, з'являються головні болі. У цей час вона, частіше звичайного, хоче розважатися, ходити до кінотеатрів, дивитися детективи. Батьки не розуміють, що відбувається, і ще більше наполягають на тому, щоб усю увагу вона зосереджувала на навчанні, читала потрібну літературу. Виникають суперечки, які після канікул зникають самі собою: але наприкінці наступної чверті все повторюється.

1. *Як на ваш погляд, у чому причини повторення такої ситуації?*
2. *Що у природі дівчинки ігнорують її батьки?*

Ситуація 3. Боявся відповідати

Хлопцю сім років. Вчиться у першому класі. Успішність як у більшості однокласників. Але проблема в тому, що він дуже багато часу витрачає на виконання домашніх завдань. Починає стомлюватися, відволікатися. Але мати відразу ж нагадує: "Ану, посидь ще, не можна погано вчитись, трійки носити. І давай ще перевіримо – чи правильно ти все зробив, а то ще щось не так зробиш. Самостійність не завжди до добра веде. Та й заїкання в тебе, хворий, значить, як сказав невропатолог. Ось, бачиш, знову не так говориш! Ну-ка скажи мені по складах, повільно, співуче, як вчив логопед. Пам'ятаєш тітоньку, яка казала, щоб я слідувала за твоєю промовою і виправляла коли що? Тоді легше буде. Я ж сама у школі, як пам'ятаю, не страждала на заїкання, але сором'язливою була. Зі мною ж ніхто не займався, час був такий. Не те що тепер. А ти хочеш телевізор дивитися, мультфільми? А що казав невропатолог? Ніяких телевізорів. Почнеш

хвилюватися, промова погіршиться. А приятель твій зачекає. Ось, майже не забула — ліки час приймати. Ось їх стільки – і від нервів, і від пам'яті, вітаміни різні. Заїкання ж в тебе, значить потрібно лікуватись. Та й ночами ще мочишся у ліжко. Добре хоч батько за це не сварить. А декотрих за це наказують. А темряви хто боїться? І є ж з кого брати приклад – ось сестра твоя, а їй вже двадцять три стукнуло, чи вона чого боїться? І промова в неї чиста, і ліжко ніколи не мочилась. А ти увесь якийсь слабенький, досі ще діатез не зійшов, роздираєш інколи до крові, особливо коли знервуєшся. Так що, лікуйся вже. Випив пігулки? Тепер іди почитай, тільки вголос, щоб я чула. Роботи ж повно, четвертий час вже сидимо за уроками. Так що завтра не підведи, відповідай на уроці."

На прийомі у психотерапевта: "...А все даремно. Приходить до школи й мовчить. На питання не відповідає. Я й до логопеда ходила – каже, що потрібен оздоровчий режим. Щоб учителька не питала його більше у класі. А як що, нехай після уроків запитає, коли діти розійдуться. Або письмово напише... Ось так і живемо. Допоможіть, докторе, як можете".

1. Проаналізуйте ситуацію. Які, на ваш погляд, обставини впливають на хлопчика?
2. Що б ви порадили насамперед зробити, щоб допомогти хлопчикові?

ТЕМА 12. Педагогічне спілкування і взаємодія

Семінар 12. « Педагогічне спілкування і взаємодія »

І Питання для обговорення

1. Стили педагогічного спілкування.
2. Комунікативні прийоми оптимізації педагогічного спілкування.
3. Бар'єри в педагогічному спілкуванні.
4. Види конфліктів між вчителем і учнем . Рекомендації вчителям по управлінню конфліктами.

Самостійна робота 10. Надати відповіді на наступні питання

1. Психологія педагогічного співробітництва та спілкування у навчальному закладі
2. Дайте визначення терміну спілкування.
3. В чому полягає специфіка педагогічного професійного спілкування?
4. Які технології спілкування ви знаєте?
5. Дайте психологічну характеристику педагогічного співробітництва та спілкування.
6. Які види міжособистісних відношень між учасниками педагогічного процесу ви знаєте?
7. Яка роль зворотного зв'язку при спілкуванні ?

ОБГОВОРЕННЯ ВИСЛОВІВ КЛАСИКІВ

До опису яких стилів педагогічного спілкування можна віднести наступні

цитати:

«Нехай поважність учителя не супроводжується грубістю, ласкавість – слабкістю; щоб не спричинити першою – ненависті, а другою – презирства. Хай він часто проводить бесіди з учнями про добру поведінку, бо чим частіше вдаватися до наставлянь, тим рідше буде потреба в покараннях... Хай зуміє, наставляючи учнів, щодня сказати щось таке, що могло б у них назавжди лишитися в пам'яті» (Квінтіліан).

«То не мудрість і не майстерність, якщо вихователеві доводиться тричі повторювати свої слова, щоразу підвищуючи голос, і, закінчивши на високій ноті, стукнути по столу. Це не влада, а безсилля, яким нерідко прикривається свавілля» (В.Сухомлинський).

«...Перше, незаперечне право дитини – висловлювати свої думки, активно брати участь у наших міркуваннях про неї та рішеннях. Коли ми доростемо до її поваги й довіри, коли вона повірить нам і сама скаже, в чому її право, загадок і помилок стане менше» (Я.Корчак).

«...це – мистецтво садівника, під доглядом якого квітнуть і ростуть тисячі дерев. Поглянь, він нічого не робить для сутності їх росту і цвітіння; сутність їх зростання і цвітіння закладена в них самих... Садівник лише оберігає дерево, щоб ніяка зовнішня сила не пошкодила ані його коріння, ані стовбура, ані гілки й не завадила закону природи, за яким усі частини дерева, які ростуть разом, сприяють його процвітанню та збереженню» (Й.Песталоцці).

Індивідуальні завдання.

Індивідуальні завдання з дисципліни «Педагогічна психологія»: реферати, доповіді, есе та інші види індивідуальних завдань, запропонованих викладачем, сприяють більш поглибленому вивченню студентом теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Індивідуальні завдання (ІЗ) з дисципліни «Педагогічна психологія» виконуються студентами самостійно із забезпеченням необхідних консультацій з окремих питань з боку викладача на основі вільного вибору теми завдання. ІЗ охоплює усі основні теми дисципліни.

При виконанні та оформленні ІЗ студент може використати комп'ютерну техніку, інформацію з Інтернету, статистичний, довідковий та інші необхідні матеріали.

Завдання: підготувати реферат з теми.

Реферат – детальний теоретичний огляд обраної теми, представлений у вигляді доповіді з дотриманням структури.

Для успішного представлення теми у вигляді реферату необхідно дотримуватися наступних рекомендацій:

- Підібрати та опрацювати підібрану літературу з теми.
- Скласти план реферату.
- Систематизувати опрацьований матеріал відповідно до плану.
- Надати власний критичний аналіз та зробити висновки.
- Оформити реферат за наступною структурою: титульний аркуш, зміст, вступ, основний зміст, висновки, список використаних джерел, додатки (за наявності).

На титульному аркуші повинні бути зазначенні: назва ЗВО, факультету та кафедри, на якій виконано роботу, прізвище, ім'я та по батькові студента, курс і група, назва і вид роботи (реферат), дані викладача, місто і рік виконання роботи.

Зміст повинен містити перелік всіх без винятку заголовків роботи із зазначенням сторінок.

У вступі повинно бути висвітлене обґрунтування вибору теми, зокрема: актуальність, об'єкт, предмет реферату сучасні підходи до розв'язання проблеми; наявність різних точок зору; мета і значущість теми.

У основному змісті повинно бути висвітлено: сутність проблеми або виклад об'єктивних наукових відомостей; критичний огляд літератури; висновки.

У списку використаних джерел повинен бути наданий перелік використаної літератури в алфавітному порядку з повним бібліографічним описом джерел та нумерацією. При цьому в нього включається лише та література, на яку було зроблено посилання в тексті або витримки, з якої вони цитувалися. Список використаних джерел має бути оформлений згідно ДСТУ 8302:2015.

У додатки включається другорядний матеріал, наприклад анкети, великі схеми, таблиці тощо

- Обсяг реферату – 15-20 сторінок формату А4.
- Шрифт Times New Roman, кегль 14, міжстроковий інтервал – 1,5, всі поля – 2 см

Тематика рефератів студентів:

1. Теорія поетапного формування розумових дій П.Я.Гальперіна.
2. Учбова діяльність як специфічний вид діяльності.
3. Психолого-педагогічний експеримент.
4. Психологічний аналіз методу заохочення у вихованні.
5. Психологічна характеристика внутрішніх мотивів учбової діяльності.
6. Формування учбової мотивації.
7. Причини шкільної неуспішності. Шляхи її запобігання.
8. Особистісно-діяльнісний підхід як основа організації освітнього процесу.
9. Розвиваюче навчання у вітчизняній освітній системі.
10. Вікова характеристика суб'єктів учбової діяльності.
11. Проблемне навчання і розвиток мотивів учбової діяльності.
12. Психологічні механізми навчання.
13. Провідні фактори виховання.
14. Навчання і розвиток.
15. Здібності в структурі суб'єкта педагогічної діяльності.
16. Механізми та прийоми виховання.
17. Теорії виховання
18. Проблема збереження психологічного та фізичного здоров'я
19. Динаміка мотивів при засвоєнні моральних норм.
20. Конфліктні педагогічні ситуації та стратегії поведінки в конфлікті.

Рекомендована література:

1. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна

психологія : підручник. Київ : Кондор, 2018. 420 с.

2. Заброцький М. М. Педагогічна психологія. Лекції : навч. посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 144 с.

3. Педагогічна та професійна психологія : конспект лекцій здобувачів. Уклад. Богдан Ж. Б., Солодовник Т. О. Харків : НТУ «ХПІ», 2016. 68 с.

4. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник. Київ : Просвіта, 2019. 400 с.

5. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова і педагогічна психологія: підручник. К., 2017. 480 с.

IV. ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ТА САМОКОНТРОЛЮ

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Орієнтовний перелік питань для тестового контролю самостійної роботи

1.Основна проблема педагогічної психології:

1. навчання і психічний розвиток;
2. психологія навчання і виховання;
3. виховання і психічний розвиток.

2.Імітація як механізм морального розвитку:

1. усвідомлене прагнення до копіювання певної моделі поведінки дорослого на основі емоційно значущих стосунків;
2. засвоєння чужих моделей поведінки, установок, цінностей як власних;
3. механізм заборони на реалізацію певних власних поведінкових, діяль-нісних норм.

3.Домінування словесного викладу інформації - це основа типу навчання:

1. догматичного;
2. пояснювального;
3. проблемного ;
4. пояснювально - ілюстративного.

4.Розділ педагогічної психології:

1. психологія навчання;
2. психологія молодшого школяра;
3. психологія підлітка.

5.Тоталітарний тип виховання – це:

1. заперечення релятивності добра і зла, бо ці поняття є абсолютними;
2. становлення дисциплінованого виконавця;

3. рівноправний і фамільярний стиль стосунків.

6.З'ясування методологічних засад (закономірностей, чинників, умов) навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності є функцією:

1. теоретико-пізнавальною;
2. прикладною;
3. контрольною

7.Персоналістична теорія виховання - це:

1. самовизначення, самореалізація особистості: усвідомлення й розвиток потреб, мотивів; заперечення директивних методів виховання; дитина самостійно повинна зрозуміти своє життєве призначення, тобто має займа-тися самовихованням;
2. формування загальнолюдських цінностей, зміст яких залишається одно значним у будь-якій людській спільноті (чесність, справедливість, допомога ближньому тощо);
3. подолання суспільних суперечностей, носієм яких є конкретна людиною.

8.Ідентифікація як механізм морального розвитку - це:

1. усвідомлене прагнення до копіювання певної моделі поведінки дорослого на основі емоційно значущих стосунків;
2. засвоєння чужих моделей поведінки, установок, цінностей як власних;
3. механізм заборони на реалізацію певних власних поведінкових, діяль -нісних норм.

9.Теоретико-пізнавальна функція педагогічної психології - це:

1. з'ясування методологічних засад (закономірностей, чинників, умов) навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності;
2. формування конструктивності навчання і виховання, способів управління процесом становлення особистості;
3. вироблення практичних рекомендацій для реалізації педагогічного впливу на розвиток особистості

10.Уміння – це:

1. готовність людини у спішно виконувати певну діяльність, яка ґрунтується на знаннях і навичках
2. одна з форм практично-дійового мислення;
3. оволодіння навчальним матеріалом та розв'язання завдань.

11.Научіння – це:

1. процес і результат здобування індивідуального досвіду;
2. готовність людини виконувати певну діяльність, яка ґрунтується на знаннях;
3. сукупність операцій, що складаються з дій.

12. Навчальна програма - це:

1. планомірна система дій, яка передбачає їх послідовне та обов'язкове виконання ;
2. основний інформаційний масив з певного предмета, який необхідно засвоїти під час навчання;
3. сукупність відомостей про певні явища навколишньої дійсності.

13. Особистісно-зорієнтоване навчання – це:

1. директивна педагогіка;
2. ставлення до дитини як до суб'єкта, а не об'єкта виховання
3. впровадження монологу, а не діалогу

14. Емпіричні знання – це :

1. планомірна система дій, яка передбачає їх обов'язкове та послідовне виконання;
2. сукупність відомостей про певні явища навколишньої дійсності, які є результатом повсякденного досвіду;

15. Мотиви навчання це

1. самостійне планування учбової діяльності;
2. сукупність зовнішніх і внутрішніх умов, які викликають активність особистості;
3. навчання на високому рівні складності.

16. До ознак процесу виховання не відноситься:

1. спланованість;
2. безперервність ;
3. академічність.

17. Завдання психології виховання

1. моральне становлення особистості;
2. забезпечення якості знань, умінь, навичок;
3. створення ефективних навчальних технологій.

18. Наслідування - це:

1. відтворення суб'єктом у перетвореному вигляді певних зовнішніх

- рис, зразків поведінки, вчинків тощо;
2. постановка суб'єктом себе на місце іншої людини через заглиблення у її внутрішній світ
 3. процес безпосередньої передачі емоційного стану від одного індивіда до іншого на рівні психофізіологічного контакту.

19. До критеріїв вихованості не відноситься:

1. відповідність поведінки людини моральним вимогам суспільства;
2. поведінка в ситуації емоційного напруження;
3. прагнення завоювати статус дорослого

20. Основними ознаками сучасного педагогічного мислення є:

1. інтелектуальна ініціатива, об'єктивність;
2. благородство, співчуття;
3. комунікативна спрямованість, духовність.

Питання до екзамену

1. Сутність педагогічної психології як науки.
2. Етапи становлення педагогічної психології.
3. Мета і завдання педагогічної психології.
4. Структура і функції педагогічної психології, міжпредметні зв'язки.
5. Методологічні засади і методи педагогічної психології.
6. Научування, навчання та учіння
7. Процес та концепції навчання.
8. Психологічні механізми навчання.
9. Концепція розвитку та навчання Л.С.Виготського.
10. Рівні та форми наuczіння та здібностей.
11. Стратегії формування нових знань. Стратегія інтеріоризації. Стратегія екстеріоризації. Стратегія проблематизації та рефлексії.
12. Навчання як процес передачі інформації.
13. Комунікативна сутність навчання.
14. Управління процесом навчання.
15. Моделі наuczіння та характеристики засвоєння досвіду.
16. Асоціативна модель наuczіння. Когнітивна модель наuczіння. Кібернетична модель наuczіння.
17. Дистанційне навчання.
18. Проблемне навчання.
19. Діалогічне навчання.
20. Співвідношення навчання та розвитку.
21. Розвиток пізнавальної сфери та інтелекту.
22. Поняття навчальної діяльності.
23. Вікові та індивідуальні особливості школярів.
24. Новоутворення в молодшому шкільному віці.
25. Підліток як суб'єкт навчальної діяльності.

26. Студент як суб'єкт навчальної діяльності.
27. Вплив статевих особливостей на процес навчання.
28. Індивідуальні особливості в навчанні.
29. Когнітивні стилі в засвоєнні навчального матеріалу.
30. Мотивація і контроль.
31. Формування мотивів навчальної діяльності.
32. Мотиви та потреби.
33. Управління мотивацією в навчальному процесі.
34. Становлення самоконтролю в навчальній діяльності.
35. Види зворотнього зв'язку в навчальній діяльності та їх значення.
36. Психологічний аналіз змісту та форм оцінювання в педагогічній діяльності.
37. Поняття успішності.
38. Психологічні причини неуспішності навчання.
39. Я-концепція та самооцінка школяра, студента.
40. «Вивчена безпорадність» та її наслідки.
41. Психолого-педагогічна підтримка школярів, які мають труднощі навчанні.
42. Молодші школярі «групи ризику». Гіперактивність. Ліворукість. Діти з емоційними порушеннями. Агресивність та агресивна поведінка. Пасивність. Відставання.
43. Структура педагогічної діяльності.
44. Педагогічний акт як організаційно- управлінська діяльність.
45. Самосвідомість педагога та структура педагогічної діяльності.
46. Педагогічні здібності. Характеристики професійної ідентичності педагога.
47. Проблеми педагога-початківця в період адаптації.
48. Прогнозування в педагогічній діяльності.
49. Психологія виховання та самовиховання.
50. Поняття виховання, цілі та завдання виховання.
51. Взаємозв'язок навчання та виховання. Психологічні теорії виховання.
52. Психологічні закономірності виховання.
53. Зміст та напрямки виховання.
54. Моральне виховання.
55. Загальна характеристика превентивної поведінки неповнолітніх.
56. Порушення соціалізації. Акцентуації характеру.
57. Види педагогічної та психологічної корекції» важких підлітків».
58. Самовиховання.
59. Педагогічне спілкування.
60. Емоційна культура педагога.
61. Культура педагогічного спілкування.
62. Ключові компоненти спілкування.
63. Встановлення та утримання контакту.
64. Способи підвищення ефективності взаєморозуміння педагога та учнів.
65. Психологічний клімат як результат відношень в групі.
66. Конфлікти в освітньому середовищі та їх попередження та вирішення.
67. Психологічна готовність до педагогічної діяльності. Методи визначення

готовності до педагогічної діяльності. Діагностика готовності до педагогічної діяльності.

68.Розвивальна робота з дітьми дошкільного віку, молодшого шкільного віку, підлітками, в юнацькому віці.

69.Взаємодія психолога з батьками та педагогами.

70.Психологічна підтримка дитини, школяра, студента.

У. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Основними критеріями, що характеризують **рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів** є такі?

- глибина і характер **знань** навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни
- виконання всіх **видів навчальної роботи**, що передбачені програмою навчальної дисципліни
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку; вміння аналізувати достовірність одержаних результатів (автономність)
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність),
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач

Оцінювання результатів **поточної роботи** (завдань, що виконуються на практичних, семінарських заняттях, результати самостійної роботи здобувачів) рекомендується проводити за критеріями:

0% - завдання не виконане

40% - виконане частково або невчасно, а відповідь містить суттєві помилки методичного характеру

60% - виконано повністю, але невчасно, а відповідь містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці

80% - виконано повністю і вчасно, проте відповідь містить окремі несуттєві недоліки

100% - завдання виконане правильно, вчасно і без зауважень

Ситуаційні вправи, завдання творчого характеру

0% - завдання не виконане

40% - виконане частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало

60% - виконано повністю і вчасно, висновки містять окремі недоліки, **судження** недостатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від **вимог**

80% - виконано повністю і вчасно, проте **висновки** містять несуттєві недоліки несистемного характеру

100% - завдання виконане правильно, вчасно і без зауважень

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗАЛЕЖНО ВІД ТИПІВ ЗАВДАНЬ

1) завдання на опанування, закріплення та систематизацію знань : тести

<i>Критерії:</i>	3 бала	2 бала	1 бал	0 балів
Своєчасність	вчасно	Скоріше вчасно	Скоріше невчасно	невчасно
	7	5	3	1
Обсяг	90-100%	70-89%	50-69%	30-49%

2) завдання на формування умінь і навичок, виконання різних видів навчальної роботи:

аналіз мультфільма (семінарське заняття 1)

<i>Критерії:</i>	3 бала	2 бала	1 бал	0 балів
Своєчасність	вчасно	Скоріше вчасно	Скоріше невчасно	невчасно
Повнота	У повному обсязі	Майже в повному обсязі	Суттєві прогалини	Не в повному обсязі
Правильність (відповідність інструкції)	Відповідає вимогам	Скоріше відповідає вимогам	Скоріше не відповідає вимогам	Не відповідає

3) завдання на розуміння, систематизацію, аналіз явищ у взаємозв'язку (автономність) ПИСЬМОВО

- повідомлення до виступу на семінарі
- підготовка тез
- Підготовка есе
- Складання словника

<i>Критерії:</i>	3 бала	2 бала	1 бал	0 балів
Своєчасність	вчасно	Скоріше вчасно	Скоріше невчасно	невчасно
Обґрунтованість суджень	Цілком обґрунтовані	Скоріше обґрунтовані	Скоріше необґрунтовані	Не обґрунтовані
Структурованість змісту	Логічно впорядковані	Скоріше упорядковані	Скоріше невпорядковані	Невпорядковані представлення змісту

4) комунікативна компетентність (процесуальний характер, критерії не передбачені) ТІЛЬКИ УСНО!

- комунікативна взаємодія (здатність пояснювати та допомагати іншим, характер відповідей на поставлені питання, у тому числі чіткість, лаконічність, логічність, послідовність, аргументованість; уважне вислуховування співрозмовника, чутливість до проблем: розпізнавання помилок й огріхів в логіці міркувань іншого).
- емоційний інтелект (здатність керувати емоціями, справлятися з хвилюванням, самостійність і переконливість суджень; сформованість системи цінностей, повага до етичних принципів, повага до індивідуального й культурного різноманіття)
- ініціатива: (бажання висловлюватись, брати участь в дискусії; конструктивне доповнення)

Критерії:	3 бала	2 бала	1 бал	0 балів
комунікативна взаємодія	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується
емоційний інтелект	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується
ініціатива	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується

5) Складна діяльність інтелектуального характеру, аналіз явищ *в розвитку і врахування ситуації*, самостійність і відповідальність у роботі (автономність) ПИСЬМОВО+УСНО

- Емпіричне дослідження професійно важливих якостей педагога (семінар 11)

Критерії:	3 бала	2 бала	1 бал	0 балів
Структурованість змісту	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується
Аргументованість	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується
Інтелектуальна гнучкість (нові ситуації)	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується

- 6) Досвід креативної інтелектуально-творчої діяльності виконання індивідуального завдання творчого характеру (кейси ситуацій виховної діяльності педагога)

Критерії:	3 бала	2 бала	1 бал	0 балів
Прикладна значущість	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується
Рівень оригінальності	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується
Індивідуальний стиль	чітко простежується	скоріше простежується	скоріше не простежується	не простежується

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ:

Основна література:

1. Атаманчук Н. М. Вікова та педагогічна психологія: Конспект лекцій для студентів освітньокваліфікаційного рівня бакалавр. Укл. Н. М. Атаманчук. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». 2022. 142 с. <https://surl.li/msjanr>
2. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія : навч. посіб 5-те вид. перер. і допов. Київ : Академія. 2021. 376 с.
http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/890/Savchin.pdf
3. Власова О. І. Педагогічна психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2013. 480 с. Режим доступу:
<http://lecture.in.ua/vlasova-oi-pedagogichna-psihologiya-navch-posibnik-klibide.html>
4. Вікова психологія : конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. . Суми : Сумський державний університет, 2024. .190с.
https://ppst.sumdu.edu.ua/images/Konspecty_lekciy/Vikova_psychologiya_2024.pdf
5. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : Підручник. Київ: Кондор, 2015. 420 с. Режим доступу:
http://lib.khnu.km.ua/fond/NOV/new09_2016/452863.pdf
6. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія. Практикум : навч. посіб. Київ :Каравела, 2017. 224 с.
7. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2017. 424с.
8. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. 4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/29700/1/V_Polishchuk_WPP_IL.pdf
9. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2012. 168 с. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/518-pedagogchnapsihologiya->

sergnkova-op.html

10. Степанов О. М. Педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ: Академвидав. 2011. 416 с. Режим доступу <https://academiapc.com.ua/product/271>

Допоміжна література:

1. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. М.С. Корольчука. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2016. 400 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч.посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2018. 416 с.
3. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Психологія спілкування педагога: інтегративний підхід [навчальний посібник; 2 видання: розширене та доповнене. К., Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. 353 с.
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) [Електронний ресурс] : навчальний посібник 2-ге видання / В. П. Кутішенко. Електрон.текстові дан. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
5. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід:Монографія / С. Д. Максименко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. Київ : Слово, 2013.
6. Пузирьов Є.В. Методи виховного впливу на особистість у кризовому стані. Теоретичні та практичні аспекти соціально-психологічного супроводу особистості в умовах кризи : монографія / О. В. Дробот, І. М. Біла, О. В. Костюченко та ін. ; за наук. ред. проф. О. В. Дробот. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024.

Інформаційні ресурси :

Електронна бібліотека Національної бібліотеки України ім.В.І.Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Інститут психології імені Г.С. Костюка. Національної Академії педагогічних наук України. Режим доступу: <http://psychology-naes-ua.institute/>

Студентська бібліотека «Читалка» Режим доступу. <http://chitalka.net.ua/>.

Електронний підручник із педагогічної психології (Київського університету імені Бориса Грінченка)

http://www.ido.rudn.ru/psychology/pedagogical_psychology/

